

دکتر ذره میرچیدر (مهاجرانی)

لزوم آموزش جغرافیای سیاسی در سطح متوسطه

”سلسله مراتب سیاسی و محدوده سرزمینی آن“

موضوع درس : سلسله مراتب سیاسی و محدوده سرزمینی آن .
زمان : ۲ جلسه کلاسی .
مکان : مدارس راهنمایی و دبیرستان .

مقدمه : در داخل هر واحد سیاسی خاصه در سطح کشور مستقل
بمطور تسلسل در اداره امور و ایجاد حداکثر کارآیی در خدمت
رسانی و یا نوبت به ضروریات سیاسی ، تاریخی و وابستگیهای
عاطفی مضاعفای نفسانی صورت میگیرد که تمام معضلات اداری -
سیاسی کشوری خوانده می شود . این واحدهای اداری رمانی فائز
درک هستند که در رابطه با نفسی که عهده دارند و با خدماتی که
در داخل محدوده آنها عرصه می شود مورد بررسی قرار گیرند و
برای این کار جغرافیدان می برسد ، نفس و یا وظائف این واحدها
چيست و چه خدماتی در این واحدها عرصه می شود؟ سازماندهای
فصائی این خدمات چیست؟ و چگونه میتوان بین سازماندهای
فصائی این واحدها و نفسی که عهده دارند هماهنگی برقرار نمود؟
باید دانست که سلسله حکومتیهای محلی مستطورات ارائه یک گستره وسیع
از خدمات اجتماعی ، از آموزش و پرورش گرفته تا بهداشت و درمان
و امنیت بوجود می آید و سهمین دلیل دارای نفسهای گوناگون هستند
منتهی هر واحد دارای یک نفس اصلی می باشد که آنرا منظرار
سائر واحدها می یازد . هنگامی که نفس هر واحد سیاسی مشخصند
تحلیل بعدی متوجه تعیین وسعت ایده آل این واحدها می شود .

همه ادعای داریم که اگر جغرافیا در سطح ابتدائی و متوسطه
بطور عملی و حسی الامکان با همکاری دانش آموزان در سنجش
نمای ما محیط و استفاده از وسایل سمعی و بصری تدریس شود -
درسی است بسیار حائز و مفید و برعکس حاشیه فقط با انگار بر
حافظه ، دانش آموزان را وادار به حفظ کردن مفاهیم بنایم درسی
کنش کسیده و قرار خواهد بود . جغرافیای سیاسی هم مسلماً از این
قاعده مستثنی نیست ، خاصه اینکه دانش آموزان ما با قبل از
رسیدن به دانشگاه برداشت درسی از این ناحیه جغرافیا ندارند و
دلیل آنهم شاید این باشد که برخی مطالب جغرافیای سیاسی در
دروسی تحت عنوان تعلیمات مدنی و تعلیمات اجتماعی به دانش -
آموزان ارائه می شود (به کتابهای درسی تعلیمات مدنی و اجتماعی
کلاس چهارم و پنجم ابتدائی و کلاسهای اول و دوم و سوم راهنمایی
مراجعه شود) . این خود سئوالی است که برنامه ریزان وزارت
آموزش و پرورش باید جوانگویی آن باشند .

به عهده نویسنده این ستور معضلات اداری - سیاسی که یکی از
موضوعات حساس جغرافیای سیاسی است باید در سطح متوسطه و
به صورت بخشی از جغرافیا تدریس شود و جناحه هدف ، آموزش
عملی بآیند انکار و علاقه از جانب معلم نیز لازم است .
در این مقاله با ارائه طرحی در زمینه آموزش سلسله مراتب سیاسی
و محدوده سرزمینی آن ، سعی می شود گامی هر چند کوتاه در جهت
برطرف کردن مشکل حافظه های جغرافیا برداشته و روشنگر راهی دیگر
برای معلمان علاقمند باشیم .

منصور از وسعت در اینجا ضرورتاً مساحت مظفه نیست بلکه تعیین مطلوب‌ترین حد جمعیتی است که بتوانند از این خدمات به بهترین وجه بهره‌مند گردند. مرحله سوم تعیین شکل این واحدهاست که البته باید با توجه به خصوصیات جغرافیایی، دموگرافی، اجتماعی و زیربنایی صورت گیرد. مرحله چهارم تعیین مرکز و یا یک سلسله مراتب از مراکز برای واحدهاست جایی که از آنجا بتوان خدمات را به کلیه افراد آن واحدها ارائه داد. و بالاخره مرحله پنجم بررسی و تحلیل ارتباط بین این موضوعات و تعیین مناسب‌ترین واحدهای اداری است.

مهمترین و مشخص‌ترین وجه مشترک بین نظامهای مختلف تقسیمات اداری - سیاسی آنست که همه دارای سلسله مراتب هستند و این بدان معنی است که تقسیم مسئولیت بین واحدهای بزرگتر و کوچکتر و بین رده‌های اداری بالاتر و پائین‌تر وجود دارد. بنابراین میزان قدرت سیاسی هم در جهت عمودی و هم در جهت افقی متفاوت است. اما مهم‌ترین تفاوت میان کشورهای فدرال و کشورهای است که با نظام متمرکز اداره می‌شود، به این معنی که در کشورهای متمرکز تمام سطوح حکومتی زنجیروار از بالا به پایین بر یکدیگر مسلط و فرما روا هستند در صورتیکه در کشورهای فدرال تقسیم مسئولیت و قدرت بطور افقی بین حکومت مرکزی (فدرال) و ایالات صورت می‌گیرد. تعداد رده‌های اداری مورد استفاده نیز در

هر کشور با کشور دیگر متفاوت است و لزوماً با وسعت کشور متناسب نیست. تعداد متوسط این رده‌های اداری معمولاً ۳ است هر چند بعضی کشورهای بسیار کوچک فاقد هر نوع تقسیم اداری هستند و در بعضی کشورهای دیگر مثل اتیوپی، برمه و برخی ایالات هندوستان تعداد آنها به ۶ رده می‌رسد.

هدف: هدف از این درس تعمیم مفاهیم زیره دانش آموزان است.

- ۱- در داخل هر کشور یک سلسله مراتب سیاسی وجود دارد که در آن تقسیم قدرت به دو شکل عمودی و افقی مشاهده می‌شود.
- ۲- وظایف اصلی هر یک از تقسیمات داخلی بنا بر محلی که در سلسله مراتب احراز کرده است تعیین می‌کند.
- ۳- علل تقسیم‌بندی واحدهای اداری عبارتست از: دسترسی، آگاهی از مسائل محلی و نزدیکی به آنها، تمرکز و عدم تمرکز سیاسی و کارایی در اداره امور.
- ۴- تقسیم مسئولیت و قدرت در رده‌های مختلف سلسله مراتب سیاسی از کشوری به کشور دیگر تغییر می‌کند.

روش تدریس: معلم باید دانش آموزان را از طریق اطلاعاتی که خود در نتیجه تجربه شخصی و مطالعه منابع بدست می‌آورد طوری راهنمایی نماید که ضمن تحلیل سلسله مراتب سیاسی و چهارچوب سازمانی آن به مفاهیمی که فعلاً در آنجا رمت دست باید نهی، یک نمودار ساده، برآکندگی در ارتباط رده‌های مختلف حکومتی و

نقشهایی که بر عهده دارد و نمودار توزیع فراوانی از تناسبات آنها با خدمات دولتی می‌تواند به تحلیل و بحث کلاسی کمک نماید. باین ترتیب دانش آموزان ضمن رسیدن به اهداف دستاوردهای حسی نیز نائل می‌گردند که عبارتست از: مهارت در جمع‌آوری اطلاعات و تفسیر آنها، تهیه پرسشنامه، مهارت در ترسیم نمودارهای برآکندگی و توزیع فراوانی، تفسیر نمودارها و تحلیل مقایسه‌ای بین نمودارها.

وسایل کار: تابلوی سیاه، کاغذ میلیمتری دو پرگ برای هردانش-آموز، نقشه تقسیمات کشوری ایران (چاپ جدید)، نقشه سیاسی جهان (چاپ جدید)، پروژکتور اورهد (در صورت امکان).
وظایف معلم: مهم‌ترین وظیفه معلم استاد کسب آگاهیهای لازم درباره موضوع است تا قادر باشد دانش آموزان را راهنمایی نموده و اطلاعات لازم را در اختیار آنها قرار دهد. سپس باید به تهیه یک نمودار سیاسی ادراکی بر روی کاغذ شفاف (طبق نمونه نمودار شماره ۱) اقدام نماید. براساس حسی نموداری است که محدوده ارضی سلسله مراتب سیاسی مفهوم می‌گردد. آنگاه به تعداد دانش آموزان کلاس پرسشنامه تهیه نموده و یکی از آنها را بطور نمونه بر کند تا چگونگی پر کردن پرسشنامه برای دانش آموزان روشن گردد. (مراجعه شود به پرسشنامه)

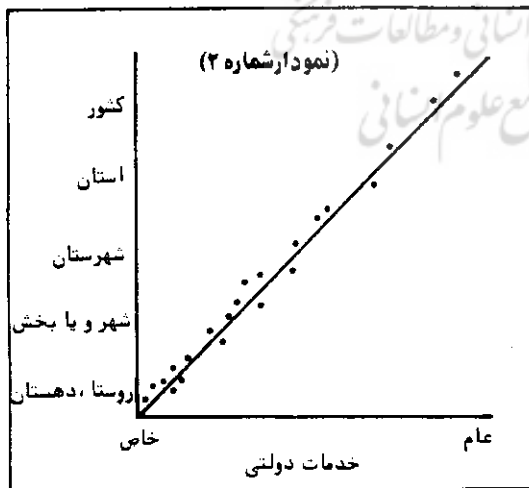
فعالیت خارج از کلاس دانش آموزان: دانش آموزان باید با انجام تکالیفی در خارج از کلاس خود را برای بحث کلاسی آماده نمایند. ابتدا باید مطالبی را که در رسته تقسیمات سیاسی - اداری خاصه

پرسشنامه نمونه

پرسشنامه توسط دانش آموز فرعی

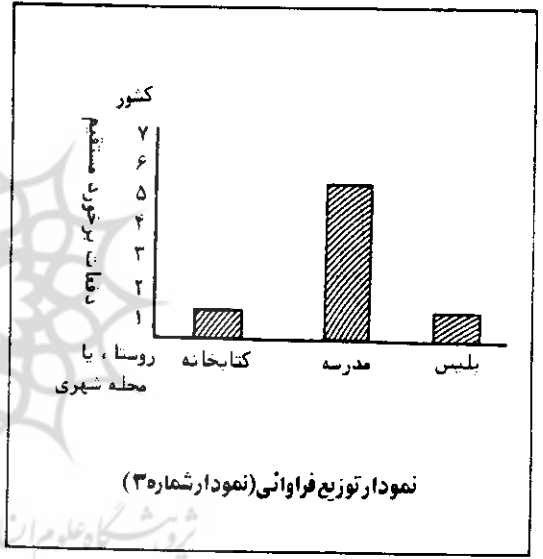
در باره نفعات کنونی ایران در اختیار آنها قرار داده شده مطالعه نموده و سپس خود را عملاً "با خدمات دولتی در شهر و با روستائی که سر می برند آشنا نمایند. برای این منظور باید با استفاده از پرسشنامه‌های که معلم در اختیار آنها گذارده به نت خدمات دولتی در طول یک هفته بپردازند. آگاهی از این خدمات که در قالب رانگر محله - مدرسه، خیابان آسفالت، بارک، پلیس راهنمایی، تلویزیون، درمانگاه، بانک و غیره متظاهر می‌شوند، دید دانش آموزان را نسبت به کارهایی که دولت در سطوح مختلف حکومت‌های محلی برای مردم انجام می‌دهد و وسعت می‌بخشد، ضامن با یادداشت تعداد دفعات برخورد با هر یک از این خدمات در عرض یک هفته بر روی پرسشنامه، میزان ضرورت این خدمات برای وی مشخص می‌شود. باید دانست که گرچه خدمات دولتی اکثراً "به طور مداوم عرضه می‌شود ولی این بدان معنی نیست که همه شهروندان همیشه و بطور یکسان از آنها استفاده نمایند. بلکه بعضی خدمات طیف وسیع تری از جمعیت را در بر می‌گیرد و برعکس برخی فقط مورد بهره‌وری درصد کمی از جمعیت قرار می‌گیرند. برای مثال آموزش عالی نسبت به آموزش ابتدائی خدمتی است محدودتر چون طیف کمتری از مردم را در بر می‌گیرد. و با اینکه دفاع و یا امنیت مربوط به تک تک افراد یک کشور می‌شود در صورتیکه صدور گواهینامه، جلیانی مورد استفاده، عده معدودی است.

فعالیت کلاسی در جلسه دوم: در این جلسه معلم با استفاده از اطلاعات پرسشنامه بر شده توسط یکی از دانش آموزان چگونگی ترسیم یک نمودار ساده برآکندگی را بر روی تابلو شرح می‌دهد و از بقیه افراد کلاس می‌خواهد که آنها هم با استفاده از کاغذ میلیمتری نمودار برآکندگی پرسشنامه خود را ترسیم نمایند. (نمونه نمودار برآکندگی شماره ۲) در این نمودار محور افقی

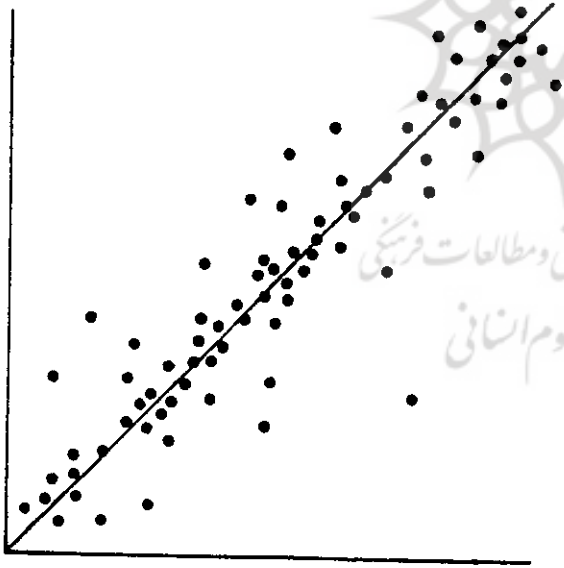
سطح حکومت	خدمات	دفعات تماس مستقیم									
		۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
روستا یا دهستان	۱- مدرسه										
	۲- شرکت تعاونی روستائی										
	۳- حمام										
	۴- صندوق پست										
	۵- پاسدار										
	۶- کتابخانه سیار										
	۷- ماء مور و اکسیژناسیون										
شهر یا بخش	۱- خیابان آسفالت										
	۲- رانگر محله										
	۳- کتابخانه عمومی										
	۴- پارک										
	۵- مدرسه										
	۶- پلیس راهنمایی										
	۷- آتش نشانی										
شهرستان	۱- اداره راهنمایی و رانندگی برای اخذ گواهینامه دوچرخه										
	۲- استادیوم ورزشی										
	۳- ترمینال										
	۴- مهمانسرای دولتی										
استان	۱- اداره صدور گذرنامه										
	۲- فرودگاه بین‌المللی										
کشور	۱- کنکور سراسری										
	۲- سد چند منظوره										

نماینده، خدمات و محور عمودی نماینده، سلسله مراتب حکومتی است. بر روی محور افقی خدمات به ترتیب از خاص به عام تنظیم می‌شوند در حالی که بر روی محور عمودی سلسله مراتب سیاسی از پائین به بالا در سطوح مختلف منعکس می‌گردد. نطافی که از برخورد خطوط موازی با دو محور به دست می‌آیند نمودار پراکندگی را می‌سازند. در این نمودار فاعداً "باید خدمات خصوصی‌تر توسط حکومت‌های محلی در سطح پائین‌تر و خدمات عمومی‌تر در سطوح بالای سلسله مراتب عرضه گردد. اگر در کشوری خلاف این روال باشد زمینه، مساعدی برای بحث فراهم می‌نماید. مرحله، بعد ترسیم نمودار توزیع فراوانی است که براساس آهنگ فراوانی تناسبات اکثریت در کلاس ترسیم می‌شود. (طبق نمونه - نمودار شماره ۳).

- ۲- چه دلایلی برای توزیع خدمات میان سطوح مختلف سیاسی وجود دارد؟
- ۳- چرا محدوده، ارضی در پائین سلسله مراتب کوچکتر و در بالای سلسله مراتب بزرگتر است؟
- ۴- اگر یکی از این سطوح از سلسله مراتب حذف شود چه تاثری بر زندگی مردم خواهد گذاشت؟ (استفاده از نقشه، سیاسی ایران)

جوابهایی که دانش‌آموزان به سئوالات فوق خواهند داد باید نزدیک به مفهیمی باشد که در تشریح هدف این درس عنوان گردید و در این صورت اجرای طرح موفقیت آمیز است. تحلیل مقایسه‌ای بین نمودارها: در این مرحله معلم سعی می‌کند بین نمودارهای پراکندگی چند کشور که با نظام‌های سیاسی متفاوت اداره می‌شوند یک تحلیل مقایسه‌ای به عمل آورد. این کشورها عبارت خواهند بود از یک کشور پیشرفته، صنعتی که با نظام فدرال اداره می‌شود (نمودار شماره ۴)، یک کشور جهان سوم که سالباً ربر یوغ استعماریه سر برده و اخیراً "استقلال یافته است (نمودار شماره ۵) و یک کشور با حکومت مرکزی قوی (نمودار شماره ۶). تحلیل و تفسیر مقایسه‌ای این نمودارها به گونه‌ای باید باشد که دانش‌آموزان را قادر نماید منطقه‌ای که کسز مربوطه در آن واقع است حدس ببرد. در انجام این مرحله از نقشه، سیاسی جهان استفاده خواهد شد.

نمودار پراکندگی کشوری که با نظام فدرال اداره می‌شود (نمودار شماره ۴)

در تفسیر این نمودارها معلم باید عامل دسترسی به خدمات و سردیکی به آنها را مورد تأکید قرار داده روش سارد که چرا واحدهای سیاسی وسیع را باید به واحدهای کوچکتر تقسیم نمود تا امکان بهره‌وری از خدمات اساسی فراهم شود. در این مرحله معلم باید با استفاده از نقشه، سیاسی شفاف و نمودارهای تهیه شده (خاصه - نمودار پراکندگی خدمات در سطح کشور که توسط خود معلم تهیه شده) جگویی چهارچوب ارضی سلسله مراتب سیاسی را سبزمشخص نماید. پس از انجام عملیات فوق معلم باید با طرح سئوالاتی دانش‌آموزان را آزمون نماید. سئوالاتی که می‌توان عنوان کرد از این مسل خواهند بود:

- ۱- چه خدماتی معمولاً در سطح پائین سلسله مراتب و چه خدماتی در سطح بالا عرضه می‌شود؟

منابع *****

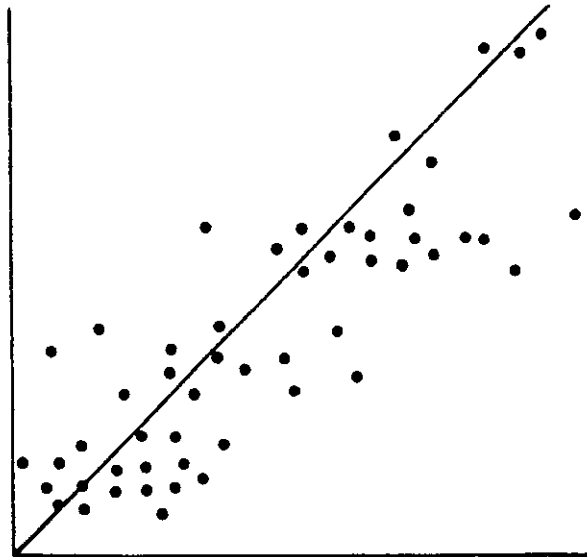
- ۱- تقسیمات سیاسی - اداری ایران " گزارش و اطلاعات مبنائی (مرحله اول) - توسط مهندس محمد پور گمال - مشاور و مجری مرحله اول.
- ۲- گزارش نهائی طرح تقسیمات کشوری - وزارت کشور- دفتر تقسیمات کشوری تیرماه ۱۳۶۰.
- ۳- اساسنامه وزارت جهاد سازندگی.
- ۴- اصول و مبنائی جغرافیای سیاسی - تألیف دکتر درّه میرحیدر فصل تقسیمات - کشوری.
- ۵- سازمان برنامه و بودجه استان تهران.

6- Chorley R.J, and Haggett,P. "Frontiers in Geographical Teaching, London:Methuen and Co. Ltd., 1965.

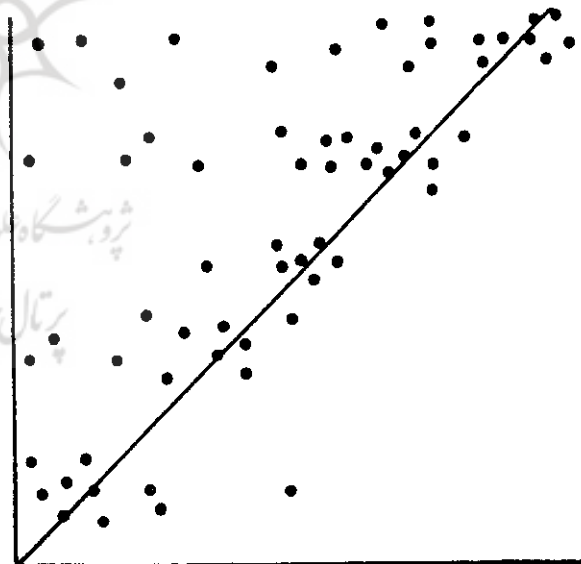
7- Cook, R.u./Johnson,J.H.."Trends in Geography, An Introductory Survey", London : Pergamon Press, 1969,PP. 233-238.

8- Muir, R. Modern Political Geography, GB: Redwood Burn Ltd, 1975, PP 211-239.

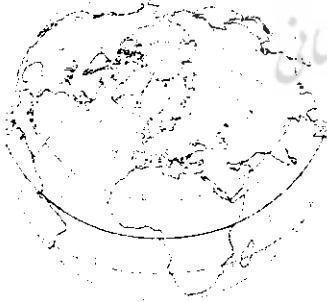
9- Natoli,S.J, Association of American Geographers, Geography in An Urban Age,1971.

نمودار پراکنندگی یک کشور جهان سوم که بتازگی استقلال یافته (نمودار شماره ۵)

نمودار پراکنندگی کشوری که با نظام متمرکز اداره می شود (نمودار شماره ۶)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی